

ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡੋ ਕਿ ਜਵਾਬਦਾਤਾ ਨੂੰ 60 ਰੁਪਏ ਮੇਨਸੇਮ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹੋਏ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ (ਦੇਸ ਰਾਜ) ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੀ.ਆਰ.ਟੀ.

ਅਪੀਲੀ ਸਿਵਲ

ਡੀ.ਫਾਲਸ਼ਾ, ਸੀ.ਜੇ., ਅਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜੇ.ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ

ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ, ---ਅਪੀਲਕਰਤਾ।

ਬਨਾਮ

ਖੇਤਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਜ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ, -ਜਵਾਬਦਾਤਾ।

ਪਹਿਲਾ ਅਪੀਲ ਆਰਡਰ ਨੰ.17 1961 ਦਾ

ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਸਟੇਟ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਐਕਟ (1948 ਦਾ XXXIV)- ਐਸ. 96- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ- ਨਿਯਮ 17- ਕੀ ਇੰਟਰਾਵਾਇਰਸ ਐਸ. 2(12)-ਫੈਕਟਰੀ- ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਅਤੇ ਲੇਖਾਕਾਰ- ਕੀ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ-ਪਾਰਟ-ਟਾਈਮ ਕਰਮਚਾਰੀ--ਕੀ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇ-ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਪਲਾਈ ਕੰਪਨੀ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਟਾਫ਼ ਅਤੇ ਲਾਈਨ ਸਟਾਫ਼-ਕੀ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਜ ਬੀਮਾ ਐਕਟ, 1948 ਦੀ ਧਾਰਾ 96 (1) (ਬੀ) ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ 17 ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਸੀ ਜੇ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 75 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਰਜ਼ੀ ਲਈ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇੰਟ੍ਰਾ ਵਿਰੇਜ਼ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(12) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਿਸਰ ਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਹਰੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਕਟ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਹਾਤੇ 'ਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੁੱਖ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਰ 'ਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹਾਤੇ ਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੰਮ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲੇ ਹਨ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਹਰੇਕ ਪਾਰਟ-ਟਾਈਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜੇਕਰ ਅਠਾਰਾਂ ਫੁੱਲ-ਟਾਈਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਜੋ ਦਿਨ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹੀਂ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਪਲਾਈ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਾਈਨ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਤੇ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਲਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਧਾਰਾ 2(9)(i) ਵਿੱਚ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਇਸ ਯੋਗਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ

ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੰਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ "ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।" ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਐਕਟ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਦਾ ਹਰ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਐਕਟ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਸੀ, ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ ਸੀ।

ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ 16 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1962 ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 14 ਦਸੰਬਰ, 1962 ਨੂੰ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਕੇਸ ਸਿੰਗਲ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 20 ਫਰਵਰੀ, 1963 ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਪੀ.ਡੀ. ਸਰਮਾ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸੀ. ਐਸ. ਟਿਵਾਣਾ, ਜੱਜ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਜ ਬੀਮਾ ਅਦਾਲਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਮਿਤੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ, 1960 ਦੇ ਆਰਡਰ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰੁ. 769 ਰਿਕਵਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਫਰਮਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਵਕੀਲ, ----

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਐਸ.ਐਨ. ਚੋਪੜਾ ਅਤੇ ਕੇ.ਐਲ. ਕਪੂਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ----

ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਆਰਡਰ

ਫਲਸੌ, ਸੀ.ਜੇ.-ਇਹ ਸੱਤ ਅਪੀਲਾਂ, ਨੰ: 17, 18, 41, 59, 140, 142 ਅਤੇ 192, ਸਾਰੇ ਸਾਲ 1961 ਦੀਆਂ, ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਛੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜੇ. ਅਤੇ ਡੀ. ਕੇ. ਮਹਾਜਨ ਦੁਆਰਾ, ਜੇ. ਦੇ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਜ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਦਾ ਖੇਤਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਟੇਟ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਐਕਟ, 1948 ਦਾ XXXIV, ਧਾਰਾ 74 ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 75 ਅਧੀਨ ਨਿਗਮ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਸਨ।

ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਠੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਵੇ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ/ਕਰਦੀ ਹਾਂ।

ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 75(2)(ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਭਾਵ, ਮੁੱਖ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਤੋਂ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਦਾਅਵੇ ਲਈ। ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਗਠਨ ਧਾਰਾ 74 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 75 ਦੀਆਂ ਉਪ ਧਾਰਾਵਾਂ (1) ਅਤੇ (2) ਅਧੀਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 95 ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 96 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਪੜ੍ਹੋ-

"(1) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਐਕਟ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ: -

.....
.....

(ਬੀ) ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅੱਗੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।"

ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸੀ

20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1951 ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1951 ਦੀ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਯਮ 13 ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਇ II ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਪ੍ਰੈਸੀਜਰ ਐਂਡ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਸ਼ਨ ਆਫ ਆਰਡਰ" ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯਮ 17 ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ-

"ਸੀਮਾ. ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਹਰ ਅਰਜ਼ੀ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨੈਕਾਰ ਕੋਲ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਨ ਸਨ।

(2) ਇੰਡੀਅਨ ਲਿਮਿਟੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1908 (IX ਦਾ 1908) ਦੇ ਭਾਗ II ਅਤੇ III ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਹਰ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉਹ ਕੇਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਮਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਰਕਮਾਂ ਬਕਾਇਆ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੇ

ਬਕਾਏ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਦੇ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ। ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅੰਬਾਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਅਪੀਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੀ ਬਦਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮ 17 ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਲਟ੍ਰਾ ਵਿਰੇਜ਼ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੀਮਾ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਿਗਮ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਸਮੇਂ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀਮਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚਲੇ ਅੰਤਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਤੇ ਸਾਲਮੰਡ ਦੇ ਗਿਆਰ੍ਹਵੇਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੇ ਪੰਨੇ 503 ਅਤੇ 504 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ:-

"ਫਿਰ, ਅੰਤਰ ਦੀ ਅਸਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਵਿਧੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਸ ਸ਼ਾਖਾ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ—ਜਸ ਕੁਆਡ ਐਡ ਐਕਸ਼ਨਜ਼ ਪਰਟੀਨੈਂਟ—ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੀਵਾਨੀ ਜਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ। ਸਾਰੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਅਸਲ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਉਹਨਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਯੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਿੱਛਲਾ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ, ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਧੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਸਲ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸੰਪੱਤੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ; ਪਰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰੇਸੀਜ਼ਰਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।"

ਇਹ ਸਵਾਲ *ਮੁਹੰਮਦ ਅਰਬ ਬਨਾਮ ਅਬਦੁਲ ਵਹੀਦ (1)* ਵਿਚ ਜੇ.ਐਲ.ਕਪੂਰ, ਜੇ.ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ-ਮੇਰਵਾੜਾ ਹੈਂਟ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ, 1947 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 14 (2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉੱਠਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮੂਲ ਕੇਸਾਂ, ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਸੇਧਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਮਲ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ 60 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਾ 14(2) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਮਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀਮਾ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਧੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਪੈਪਸੂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦੇ ਇੱਕ *ਫਰਮਾਨ* ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਲੈਟਰਸ ਪੇਟੈਂਟ ਅਪੀਲ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਚੋਪੜਾ ਅਤੇ ਪਾਸੀ, ਜੇ.ਜੇ. *ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੁਨਰਵਾਸ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (2)* ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਫਰਮਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਗ V ਦੇ ਚੈਪਟਰ I-A ਵਿੱਚ ਲੈਟਰਸ ਪੇਟੈਂਟ ਨਿਯਮ 4 ਦੀ ਧਾਰਾ 10 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ ਨਿਯਮ, ਲੈਟਰਸ ਪੇਟੈਂਟ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਲਾਹੌਰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੋਈ ਵੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ, ਸਿਵਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ, *ਸਕੂਰ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਈ. ਐੱਮ. ਰਸਲ (3)* ' ਕੇਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਫੀਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰੰਗੂਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਪੀਲੀ ਸਾਈਡ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਨਿਯਮ 9(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਤੇ ਉਪ-ਨਿਯਮ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ 8 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਲਿਮਟਿਡ ਐਕਟ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 168 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਅਪੀਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ 30 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 8 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਵੈਧ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਰ, ਜੇ. , ਸਵਾਲ "ਕੀ ਨਿਯਮ 9(2), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਪੀਲੀ ਸਾਈਡ ਨਿਯਮ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਤਿਅੰਤ ਉਲਟ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੀਮਾ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 168, ਅਨੁਸੂਚੀ 1, ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ?" ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ। ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਪੇਜ, ਸੀ.ਜੇ. ਅਤੇ ਕੈਰ ਅਤੇ ਕਨਲਿਫ, ਜੇ.ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਖਿਆ, ਸਾਰੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ), ਜਾਂ ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੀਮਾ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਉਹ ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੈਰ, ਜੇ. ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀਮਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਰ, ਜੇ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੀਜ਼ਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵਜੋਂ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲਈ ਹੁੰਦੀ।

ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਯਮ

ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 75 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਰਜ਼ੀ ਲਈ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਲਟਰਾ ਵਿਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸੰਬੋਧਿਤ ਮੁੱਖ ਦਲੀਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਜੇ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇ। ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 80 ਅਤੇ 82 ਵਿਚ ਦੋ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 80 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਭ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਅਜਿਹੇ ਲਾਭ ਦਾਵੇ ਦੇ ਬਕਾਇਆ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੈਕਸ਼ਨ 82 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ(3) ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬੀਮਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਅਪੀਲ ਲਈ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਸੱਠ ਦਿਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 80 ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭ ਲਈ ਦਾਅਵੇ ਲਈ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਇੱਕ ਸੈਕਸ਼ਨ 75(1)(ਈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਸੀਮਾ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸੈਕਸ਼ਨ 75(2)(ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ ਲਈ। । ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਸੀਮਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਰਾਜ ਧਾਰਾ 96(1) (ਬੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ, ਨਿਯਮ 17 ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੰਗਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸਨੇ) ਧਾਰਾ 80 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਉਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਗਲਾ ਨੁਕਤਾ ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(12) ਵਿੱਚ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 1(4) ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਐਕਟ ਮੌਸਮੀ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ-

"ਫੈਕਟਰੀ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਅਹਾਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਸਮੇਤ 20 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਪਿਛਲੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਮਾਈਨਜ਼ ਐਕਟ, 1923 ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਮਾਈਨ ਜਾਂ ਰੇਲਵੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੈੱਡ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਨੁਕਤਾ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕਿ ਜੁਪੀਟਰ ਫਾਊਂਡਰੀ ਐਂਡ ਮਸ਼ੀਨਜ਼ ਨਾਂ ਦੀ ਫਰਮ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਵੀਹ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ, ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 2(17)(i) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ 'ਮੁੱਖ ਮਾਲਕ' ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਰੋਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਾਭ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਰੇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬੀਮਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ 'ਐਕਟ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਦੁਹਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ-

"ਕੋਈ ਵੀ ਅਹਾਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ- ਜਿੱਥੇ ਵੀਹ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਪਿਛਲੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜੇ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਵੀਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ "ਜਿੱਥੇ ਵੀਹ ਜਾਂ ਵੱਧ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ" ਜਾਂ "ਜਿੱਥੇ ਵੀਹ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ" ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਐਕਟ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਸਾਲ 1948 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(m) ਵਿੱਚ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ-

" 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਅਹਾਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਸੀਮਾਵਾਂ/ਹਦੂਦ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ-

(i) ਜਿੱਥੇ ਦਸ ਜਾਂ ਵੱਧ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਿਛਲੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਜਾਂ

(ii) ਜਿੱਥੇ ਵੀਹ ਜਾਂ ਵੱਧ ਕਾਮੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਿਛਲੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ-

ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਈਨਜ਼ ਐਕਟ, 1952 (XXXV ਦਾ 1952) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਖਾਣ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਰੇਲਵੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੈੱਡ "

ਉਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 'ਵਿਅਕਤੀਆਂ' ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਵਰਕਰ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਸਟੇਟ ਇੰਸੋਰੈਂਸ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 2(9) ਵਿੱਚ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਵਿਅਕਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਰ ਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਕਿ ਧਾਰਾ 9(3)(ਬੀ) ਦੁਆਰਾ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 400 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਿਹਨਤਾਨੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 2(12) ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਭ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਤਨਖਾਹ 400 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਅਹਾਤੇ ਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਹਰੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇੰਪੇਲਾਇਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਹਾਤੇ 'ਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਿਰਫ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ 'ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਨੁਕਤੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਇੱਕ ਲੇਖਾਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਹਾਤੇ ਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀ ਜੇ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਤੀ-ਪੁੱਤਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਰਿਸਰ ਵਿੱਚ ਖਾਤਿਆਂ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ

ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਫੈਕਟਰੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਦੋ ਤੱਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰੀਮਾਈਜ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ *ਕਰਮਚਾਰੀ ਰਾਜ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਬਨਾਮ ਗੰਪਥੀਆ ਪਿੱਲੈ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (4)* ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਲ ਦੇ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਏਜੰਟ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਿੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਪੱਖ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਧਾਰਾ 2(9)(i) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ-

" 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ-

(i) ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ 'ਤੇ, ਜਾਂ ਇਤਫਾਕਿਕ ਜਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। "

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਜੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਹੈ, ਉਹ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਅਹਾਤਾ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਚਿਤ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ 'ਫੈਕਟਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹਾਤੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੀਹ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਿਰਫ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਲ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ

ਕੰਮ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਨ ਜਾਂ ਫੈਕਟਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ, ਕੀ ਅਹਾਤਾ ਫੈਕਟਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਅਠਾਰਾਂ ਫੁੱਲ ਟਾਈਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਜੇ ਦਿਨ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਹੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਵੀਹ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੋਕਣਾ, ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਥੋਕ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਾਲਕ ਦਿਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ 19 ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਦੁਆਰਾ 57 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੋਈ ਫੈਕਟਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅੰਬਾਲਾ ਛਾਉਣੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਪਲਾਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਿਗਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੀਮਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਯਮ 17 ਦੀਆਂ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਪਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਪਲਾਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ , ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਈਨਮੈਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਪਲਾਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਲਾਈਨ ਸਟਾਫ 'ਕਰਮਚਾਰੀ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਖੋਜ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਪਲਾਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(1) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1953 ਪੰਜ. 76.

(2) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1052 ਪੈਪਰ 36

(3) ਏਆਈਆਰ 1930 ਰੰਗ. 228

(4) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1961 ਮੈਡ. 176.

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ – ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਵਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੱਤਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।